

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ: КОНСТИТУЦІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Музика Ярослав Іванович

*кандидат юридичних наук, в.о. доцента кафедри права
факультету управління, економіки і права
Львівського національного університету природокористування
м. Дубляни, Львівська область, Україна*

Сучасне право підлягає трансформації. Права людини як безумовні правові цінності сприймаються як беззаперечний аксіологічний атрибут. Однак і ці права підлягають змінні, особливо щодо трансформації розуміння рівності, забезпеченості прав та легітимності їх обмеження. Останнім часом з'являються багато змінних детермінант в правовому вимірі загальних принципів, які часто носять вигляд «правомірних обмежень». Для суб'єктів права з пересічним рівнем правосвідомості вони позиціонуються з класичною формою нерівності та дискримінації.

Такий загальний висновок слід розглядати в розрізі окремих прав людини. Політичні права є основою демократизації суспільства та верховенства права, тому їх реалізація є дуже важливою для державно-правових інтересів. На прикладі політичного права на громадські об'єднання слід розглянути сучасну зміну ідеологічного виміру цього права.

Важливим конституційним принципом свободи об'єднань має стати їх реальна віддільність від публічної влади. Через право на громадські об'єднання реалізуються інтереси не держави, а громадянського суспільства. Розглянемо приклад Китаю. Уряд Китаю прийняв модель «тотального контролю» управління соціальними організаціями в епоху тоталітаризму до «Відкриття та реформ», не залишаючи майже жодного простору для виживання соціальних організацій, оскільки КПК вважала громадські організації «революційними» і «деконструктивний». Китайці прийняли поступову систему контролю для управління соціальними організаціями в епоху авторитаризму після «Відкриття та реформ», ставлячись до соціальних організацій по-різному відповідно до їх загроз для правлячого порядку та їхньої користі для економічного розвитку, тому що КПК розглядає громадські організації як «складну», але «допоміжну» силу[1]. Проте партія має суттєвий вплив на громадські організації. Тому, не дивлячись на послаблення, вказувати на те, що в цій країні існує реальне право на асоціації в контексті ліберальних цінностей ми не можемо.

На міжнародному рівні існує потужна правова база, яка регулює право на свободу асоціацій і закладає основу національного законодавства. Законодавство про визнання права на об'єднання осіб невід'ємною частиною громадянського суспільства. Важливе значення мають Конституція України та низка законів щодо розуміння правових засад діяльності громадських об'єднань, які складають, серед іншого, передумови для впливу на правову культуру як основу становлення громадянського суспільства в Україні.

Конституція України у статті 36 визначає, що «громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» [2].

В Україні досліджуване право захищене на конституційному рівні та функціонує спеціалізований акт законодавчої сили – Закон України «Про громадські об'єднання»[3]. Він визначає правові та організаційні засади реалізації права на свободу об'єднання, порядок утворення, реєстрації, діяльності та припинення громадських об'єднань. Конституційна доктрина визначає багато принципів функціонування об'єднань, прийнятним є те, що законодавчі положення імплементували позитивні правові стандарти, зокрема стаття 3 Закону визначає принципи утворення і діяльності громадських об'єднань: 1) добровільності; 2) самоврядності; 3) вільного вибору території діяльності; 4) рівності перед законом; 5) відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); 6) прозорості, відкритості та публічності.

Сьогодні, в залежності від нового підходу до управління, акт голосування втратив свої первинні особливості, вибори перестають бути єдиним інструментом участі в представницькій демократії та змінюється розуміння демократії, яка дозволить громадянам брати активну участь у політичному та суспільному житті, такі методи переважають. З цієї причини громадські організації отримують суттєве значення у ліберальній демократії.

Значення громадських об'єднань значно зросло останнім часом. Пандемічна загроза стала тим каталізатором, що сформувала актуалізацію досліджуваного права у нових вимірах.

Ситуація останнім часом полягає в наступному. 30 січня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила спалах COVID-19 «надзвичайною ситуацією в галузі охорони здоров'я, що викликає міжнародне занепокоєння». Відтоді, щонайменше 89 країн оголосили надзвичайний стан. Використовуючи свої нещодавно отримані виконавчі

повноваження, уряди країн запровадили обов'язкові карантинні обмеження, карантини та комендантську годину, розширили нагляд і закрили кордони. Право на свободу, право на недоторканність приватного життя, свободу пересування та свободу зібрань, асоціацій і вираження думок, є лише скупим переліком з усього масиву прав, обмежених під лозунгом «залишайся вдома, рятуй життя». Занепокоєння, як і завжди з винятковими режимами, полягає в тому, що після завершення пандемії уряди країн будуть і далі утримувати надзвичайні повноваження [4, с.269].

Зокрема, по-перше, пандемія COVID-19 виявила та посилила величезну кількість недоліків функціонування та прийнятих рішень органами публічної влади та, як наслідок, несла загрозу громадянським і політичним правам, яку накопичили сучасні держави.

По-друге, пандемія продемонструвала, що дуже мало засобів та методів залишається у громадськості при лімітованих механізмах з боку держави обмежувати публічну діяльність з метою охорони громадського здоров'я. Громадські організації одні з небагатьох що мали потенціал контролювати та кидати виклик виконавчій владі, особливо під час криз.

По-третє, правозахисні неурядові організації мають потенціал витіснити більш радикальні вимоги економічної справедливості і таким чином служити реакційним, а не революційним цілям.

Окрім пандемічної загрози вагомим фактором актуалізації права людини на об'єднання, стала реформа децентралізації. Місцева влада отримала більші повноваження, територіальна громада стала центром життя мешканців, тому створювані організації виступають нині потужним громадським механізмом допомоги органам місцевого самоврядування.

З погляду загальнотеоретичної юриспруденції, право на громадське об'єднання виступає формою реалізації представницької демократії. Вона включає інституціоналізовані форми взаємодії держави і громадянського суспільства. Колективна реалізація прав через створення громадянами громадських організацій є найкращим способом здійснювати права і свободи, а також задовольняти різноманітні інтереси. Громадські об'єднання є основними суб'єктами громадянського суспільства з огляду на їх цілі, завдання та правовий статус.

Право на громадські об'єднання закріплені на рівні міжнародного, у тому числі «м'якого» права, а також на конституційному та законодавчому, що вказує на належну його нормативну гарантованість.

Література:

1. Yu, J., Jia, H.H., Lin, D. The Evolution of the CPC's Conception of Association and Regulation of Social Organizations in China. *Int J Semiot Law* 2018. Vol. 31. P. 929–955

2. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.11.2022).

3. Про громадські об'єднання: закон України від 22 березня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 05.11.2022).

4. Seyhan E. Pandemic Powers: Why Human Rights Organizations Should Not Lose Focus on Civil and Political Rights, *Journal of Human Rights Practice*, Volume 12, Issue 2, July 2020, P. 268–275 URL: <https://doi.org/10.1093/jhuman/huaa035>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-58>

ЛЮСТРАЦІЯ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ ФЕНОМЕН

Ніколаєнко Наталія Олександрівна

*докторка політичних наук,
професорка кафедри адміністративного та конституційного права
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Тимощук Єлизавета Ігорівна

*студентка I курсу факультету морського права
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Державницька та політична система сучасної України з 1991 р. потребувала змін та трансформацій, найякіснішою формою подібних перетворень повинна була стати люстрація. Проте останнім часом вживання терміну «люстрація» стало все рідше, і сам процес, який в 2014-2015 рр. відбувався разом з створенням законодавчої бази, підтримкою громадян, в 2018-2019 рр. був майже зведений нанівець, але потрібно констатувати, що повномасштабна російсько-українська війна в чергове актуалізувала люстраційні процеси в контексті протидії колаборації та іншим деструктивним елементам.

Проблемою сучасного розвитку є те, що Українська держава досі не позбулася тенденцій посткомуністичного режиму, і це впливає на сучасний розвиток України. Революційні події в Україні 2014 року та російська військова агресія сутнісно вплинули на формування і структуру; до